

TARBIYASI OG'IR BOLALAR BILAN ISHLASH

Yuldasheva Gulbahor Abdurasulovna

Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani MMTBga

qarashli 53-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya Ushbu maqolada tarbiyasi og'ir bolalar tushunchasi, ularning xulq-atvoridagi o'ziga xosliklar va psixologik korreksion ishlarning ahamiyati tahlil qilinadi. Korreksion ishlar samaradorligini oshirishning asosiy yo'nalishlari, samarali metodlari va psixologik yondashuvlar keltirilgan. Maktab psixologlari uchun amaliy tavsiyalar bilan birga, tarbiyaviy muammolarni hal etishda tizimli yondashuvning dolzarbligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: tarbiyasi og'ir bola, psixologik korreksiya, xulq-atvor, maktab psixologi, korreksion metodlar, individual yondashuv

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida bolalarning individual rivojlanishi, ruhiy holati va ijtimoiy moslashuvi bilan bog'liq muammolar tobora dolzarb tus olmoqda. Ayniqsa, tarbiyasi og'ir deb baholanuvchi bolalar bilan ishlash maktab psixologlarining asosiy faoliyat yo'nalishlaridan biridir. Ularning xatti-harakatidagi og'ishlar, jamoadagi muvozanatga tahdid soladi va o'z vaqtida aralashuvni talab qiladi. Shunday vaziyatlarda psixologik korreksion ishlarning to'g'ri tashkil etilishi va samaradorligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

Asosiy qism

Tarbiyasi og‘ir bolalar – bu ijtimoiy, axloqiy va pedagogik me‘yorlarga zid xatti-harakatlarni namoyon etuvchi, boshqalarga nisbatan tajovuzkor yoki befarq, shaxsiy muammolarni xulq-atvor orqali aks ettiruvchi bolalardir. Ular, odatda, pedagogik nazoratga qiyin bo‘ysunadi, ichki muvozanatsizlik yoki ruhiy noqulaylikni boshdan kechiradi.

Psixologik korreksion ishlar mohiyati

Psixologik korreksiya — bu bolaning xatti-harakatida, emotsional holatida, ijtimoiy munosabatlarida yuzaga kelgan buzilishlarni tuzatish, to‘g‘rilashga qaratilgan psixologik ta’sirlar tizimidir. Tarbiyasi og‘ir bolalar bilan ishlash psixologdan maxsus tayyorgarlik, sabr-toqat va individual yondashuvni talab etadi. Bu bolalar nafaqat xulq-atvorida, balki emotsional-irodaviy sohalarida ham muayyan muammolarga ega bo‘lishadi. Shu sababli psixolog olib boradigan ishlar quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi:

Tarbiyasi og‘ir bolalar bilan psixolog olib boradigan ishlar mazmuni — bu bolalarning psixik rivojlanishidagi muammolarni aniqlash, tahlil qilish, tuzatish va ijtimoiy moslashtirishga qaratilgan tizimli va bosqichli psixologik faoliyatdir. Ushbu ishlarining asosiy maqsadi – bolaning xatti-harakatidagi salbiy holatlarni ijobiy tomonga yo‘naltirish, emotsional holatini barqarorlashtirish, muloqot madaniyatini shakllantirish va ijtimoiy moslashuvga erishishdan iborat.

Mazmun jihatdan bu ishlar quyidagilardan iborat:

Diagnostik ishlar – bolaning psixologik holatini, xulq-atvoridagi og‘ishlarni aniqlash uchun testlar, suhbatlar, kuzatuvlar orqali dastlabki tahlilni o‘tkazish.

Korreksion (tuzatish) ishlari – salbiy xatti-harakatlarni ijobiy tomonga o‘zgartirishga qaratilgan amaliy mashg‘ulotlar, treninglar va psixoterapevtik usullar.

Rivojlantiruvchi ishlar – bolani sog'lom faoliyatga yo'naltirish, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, shaxsiy salohiyatini ochish.

Maslahat va profilaktik ishlar – ota-onalar, o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar bilan hamkorlikda bola tarbiyasiga oid maslahatlar berish, salbiy holatlarning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish.

Monitoring va baholash – bajarilgan ishlarning samaradorligini baholash, natijalarni kuzatish va tahlil qilish, kerak bo'lsa, ish rejasiga tuzatishlar kiritish.

Psixologik ishlarning mazmuni bola shaxsiga mos, individual, tizimli yondashuv asosida olib boriladi. Bu esa har bir bolani o'z vaqtida tushunish, qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashtirish imkonini beradi.

Korreksion ishlari — bu bola (yoki o'smir) psixikasidagi, emotsional holatidagi, xulq-atvoridagi yoki ijtimoiy munosabatlaridagi buzilishlarni aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan **maqsadli psixologik faoliyatdir**. Bu ishlar bolaning sog'lom rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan ichki va tashqi omillarni aniqlab, ijobiy o'zgarishlar kiritish uchun qo'llaniladi. **Korreksion ishlari** bolalarning psixologik, emotsional va ijtimoiy rivojlanishidagi muammolarni bartaraf etishga, shaxs sifatida sog'lom shakllanishiga xizmat qiladigan muhim psixologik faoliyat yo'nalishidir.

Korreksion ishlarning ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Psixologik muvozanatni tiklaydi

– Bola ichki ziddiyatlari, asabiylik, qo'rquv, ishonchsizlik kabi holatlardan xalos bo'lishga boshlaydi.

Salbiy xulq-atvorni kamaytiradi

– Agressivlik, passivlik, befarqlik, qo‘pol muomala kabi salbiy odatlarni to‘g‘rilashga yordam beradi.

Ijtimoiy moslashuvga yordam beradi

– Bolaning jamoadagi o‘zini tutishi, muloqot qobiliyati va ijtimoiy aloqalari yaxshilanadi.

Shaxsiy salohiyatni ochishga xizmat qiladi

– Bola o‘zini anglay boshlaydi, mustaqil qaror qabul qilish, o‘z fikrini ifodalash, o‘ziga bo‘lgan ishonch ortadi.

Pedagogik va oilaviy muhitni yaxshilashga hissa qo‘shadi

– Psixolog, o‘qituvchi va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik orqali bola uchun sog‘lom muhit yaratiladi.

Xulosa Korreksion ishlarning asosiy maqsadi — bola shaxsini "normaga keltirish" emas, balki uni **individualligi va muammolari bilan birga qabul qilib**, asta-sekin ijtimoiy hayotga moslashtirishdir. Bunday ishlar doimiy, tizimli va mehr asosida olib borilgandagina yuqori samaraga erishiladi. Korreksion ishlar bolaning hozirgi va kelajakdagi ijtimoiy faoliyati, o‘qishdagi muvaffaqiyati va shaxsiy baxti uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, tarbiyasi og‘ir bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar ularni jamiyatga foydali shaxs sifatida shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Psixologik yordam orqali bolaning ijtimoiy moslashuvi ortadi, maktab jamoasiga integratsiyasi yengillashadi va o‘qishga, tarbiyaga bo‘lgan munosabati ijobiy tomonga o‘zgaradi. O‘z navbatida, psixologning o‘qituvchilar va ota-onalar bilan olib boradigan hamkorlik faoliyati bu ishlarning samaradorligini yanada kuchaytiradi. Psixologik korreksion ishlar faqat muammoni bartaraf etish bilan cheklanmay, bolaning shaxs sifatida

barkamol shakllanishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda bola o'zini anglash, his-tuyg'ularini ifodalash va boshqarish, boshqalar bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishni o'rganadi.

Shu sababli, tarbiyasi og'ir bolalar bilan ishlashda korreksion yondashuvning tizimli, doimiy va individual bo'lishi asosiy shartdir. Bu esa ularni sog'lom, barkamol va ijtimoiy faol shaxslar qilib tarbiyalashning muhim garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'ofurov K., To'xtayev N. **Psixologiyadan nazariy va amaliy mashg'ulotlar.** – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Mahkamova D. **Tarbiyasi og'ir bolalar bilan ishlashda psixologik yondashuvlar.** // “Ta'lim va rivojlanish” jurnali, №4, 2022.
3. Yusupova D. **Psixokorreksion ishlar asoslari.** – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Zakirova M. **Pedagogik psixologiya asoslari.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
5. Vygotskiy L.S. **Psixologiya razvitiya rebenka.** – Moskva: Eksmo, 2020.
6. Amonashvili Sh.A. **Vospitanie shkolkov v gumanom dukhe.** – Moskva: Pedagogika, 2006.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. **Maktab psixologi faoliyati to'g'risida nizom.** – Toshkent, 2021.
8. Sultonova Z. **Ijtimoiy moslashuvda psixologik yordamning o'rni.** // “Psixologiya va hayot” jurnali, №2, 2021.
9. www.psychology.uz – Psixologiyaga oid maqolalar va o'quv materiallari.
10. www.ziynet.uz – O'zbekiston ta'lim portali.